XOTIN-QIZLAR O'RTASIDA SODIR ETILGAN RETSIDIV JINOYATLAR. AYOLLAR JINOYATINING SABAB VA SHAROITLARI, ULARNING OLDINI OLISH BO'YICHA PROFILAKTIKA INSPEKTORLARI TOMONIDAN AMALGA OSHIRILAYOTGAN CHORA-TADBIRLAR

Abdusattorov Husayn Jaloliddin o'g'li
O'zbekiston Respublikasi Ichki
ishlar vazirligi Akademiyasi
3-kurs 319-guruh kursanti
https://doi.org/10.5281/zenodo.23373241

Annotatsiya. Mazkur maqolada xotin-qizlar o'rtasida sodir etilayotgan retsidiv jinoyatlarning kriminologik xususiyatlari, ularning kelib chiqishiga ta'sir etuvchi sabab va shart-sharoitlar hamda bunday jinoyatlarning oldini olishda profilaktika inspektorlarining faoliyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda ayollar jinoyatchiligiga ta'sir etuvchi ijtimoiy, iqtisodiy, oilaviy va ma'naviy-psixologik omillar, shuningdek, ilgari sudlangan xotin-qizlar tomonidan jinoyatni takroran sodir etishining asosiy omillari yoritiladi. Shuningdek, profilaktika inspektorlari tomonidan retsidiv jinoyatlarning oldini olish, nazorat ostidagi shaxslar bilan yakka tartibdagi profilaktik ishlarni olib borish, ularni ijtimoiy moslashtirish, oilaviy-maishiy muammolarni bartaraf etish va huquqiy ongini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijasida xotin-qizlar o'rtasidagi retsidiv jinoyatchilikning oldini olishda individual profilaktika, idoralararo hamkorlik, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va huquqbuzarlik sodir etilishiga sabab bo'layotgan shart-sharoitlarni o'z vaqtida aniqlash hamda bartaraf etish muhim ahamiyatga ega ekanligi asoslanadi.

Kalit so'zlar: xotin-qizlar jinoyatchiligi, retsidiv jinoyat, ayollar jinoyatchiligi, jinoyatchilik sabablari, jinoyat shart-sharoitlari, profilaktika inspektori, huquqbuzarliklar profilaktikasi, individual profilaktika, ijtimoiy moslashuv, jinoyatlarning oldini olish.

Аннотация. В данной статье рассматриваются криминологические особенности рецидивной преступности среди женщин, причины и условия, способствующие её совершению, а также меры, осуществляемые инспекторами профилактики по предупреждению повторных преступлений. Анализируются социальные, экономические, семейно-бытовые и морально-психологические факторы, влияющие на женскую преступность, а также основные причины повторного совершения преступлений ранее судимыми женщинами. Особое внимание уделяется деятельности инспекторов профилактики, направленной на выявление и устранение причин и условий, способствующих совершению правонарушений, проведению индивидуальной профилактической работы, социальной адаптации и повышению правовой культуры женщин. В статье также рассматриваются вопросы взаимодействия органов профилактики с государственными и общественными организациями в целях предупреждения рецидивной преступности среди женщин. В результате обосновывается необходимость совершенствования индивидуально-профилактических

мероприятий, социальной поддержки и межведомственного взаимодействия в предупреждении рецидивной преступности среди женщин.

Ключевые слова: женская преступность, рецидивная преступность, рецидивное преступление, причины преступности, условия преступности, инспектор профилактики, профилактика правонарушений, индивидуальная профилактика, социальная адаптация, предупреждение преступности.

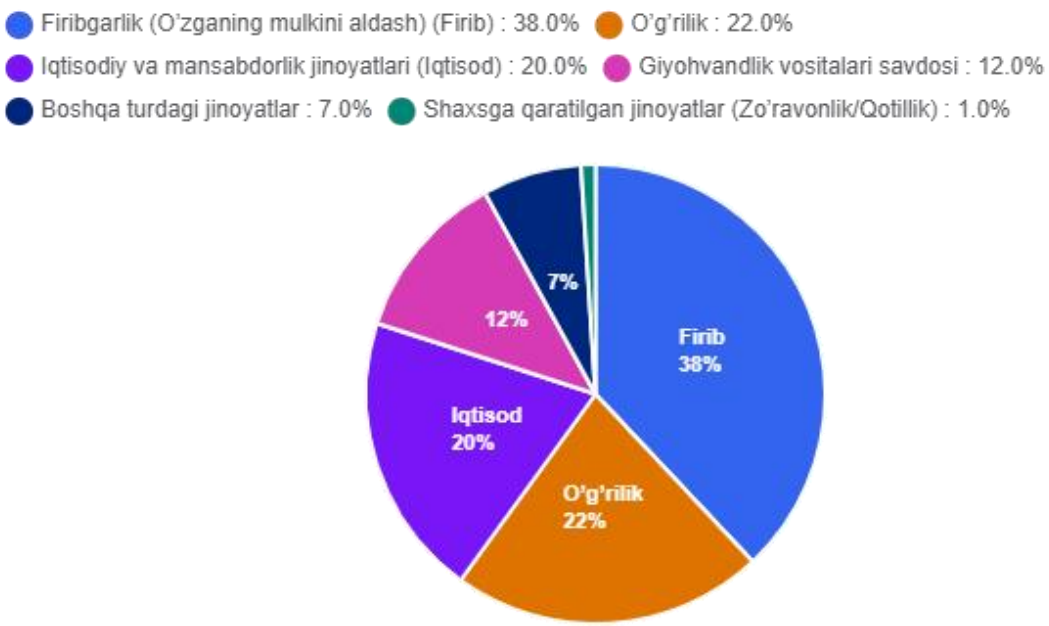
Abstract. This article examines the criminological characteristics of recidivist crime among women, the causes and conditions contributing to its commission, as well as the measures implemented by prevention inspectors to prevent repeated offenses. The study analyzes the social, economic, family-related, and moral-psychological factors influencing female criminality, as well as the main factors contributing to the repeated commission of crimes by previously convicted women. Particular attention is paid to the activities of prevention inspectors aimed at identifying and eliminating the causes and conditions contributing to offenses, conducting individual preventive measures, facilitating the social adaptation of women, and increasing their legal awareness. The article also considers the importance of cooperation between prevention authorities and state and public organizations in preventing recidivist crime among women. The study substantiates the need to improve individual preventive measures, social support, and interagency cooperation in preventing recidivist crime among women.

Keywords: female criminality, recidivist crime, repeated offense, causes of crime, conditions contributing to crime, prevention inspector, crime prevention, individual prevention, social adaptation, crime prevention measures.

Bugungi kunda jinoyatchilikning oldini olish, uning sabab va shart-sharoitlarini aniqlash hamda bartaraf etish huquqni muhofaza qiluvchi organlarning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, xotin-qizlar o‘rtasida sodir etilayotgan jinoyatlarning oldini olish, ilgari jinoyat sodir etgan va jazoni ijro etish muassasalaridan ozod etilgan ayollar tomonidan jinoyatlarning takroran sodir etilishiga yo‘l qo‘ymaslik alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki retsidiv jinoyatchilik nafaqat huquq-tartibotga, balki oilaviy muhit, ijtimoiy barqarorlik va jamiyatdagi sog‘lom ma’naviy-axloqiy muhitga ham salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Xotin-qizlar jinoyatchiligi o‘ziga xos ijtimoiy-demografik va kriminologik xususiyatlarga ega bo‘lib, uning shakllanishiga oilaviy nizolar, ijtimoiy muhit, ishsizlik, moddiy qiyinchiliklar, tarbiya bilan bog‘liq muammolar, huquqiy bilimlarning yetarli emasligi, salbiy ijtimoiy munosabatlar hamda boshqa omillar ta’sir qilishi mumkin. Shu sababli ayollar tomonidan sodir etiladigan retsidiv jinoyatlarning oldini olishda faqat huquqiy choralar bilan cheklanib qolmasdan, jinoyat sodir etishga olib keluvchi sabab va shart-sharoitlarni chuqur o‘rganish hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan kompleks profilaktik yondashuvni shakllantirish zarur. Mazkur jarayonda profilaktika inspektorlarining faoliyati muhim o‘rin tutadi. Profilaktika inspektorlari o‘zlariga biriktirilgan hududlarda huquqbuzarlikka moyil bo‘lgan, ilgari sudlangan yoki jinoyat sodir etgan shaxslarni aniqlash, ular bilan individual profilaktik tadbirlarni amalga oshirish, oilaviy-maishiy muammolarni o‘rganish, tegishli tashkilotlar bilan hamkorlik qilish hamda jinoyat sodir etilishiga sabab bo‘luvchi shart-sharoitlarni bartaraf etish bo‘yicha muayyan ishlarni amalga oshiradi. Xotin-qizlar bilan olib boriladigan

bunday profilaktik ishlarning samaradorligi ularning ijtimoiy hayotga qayta moslashuvi va takroriy jinoyatlarning oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Shu nuqtayi nazardan, xotin-qizlar o‘rtasida sodir etilayotgan retsidiv jinoyatlarning sabablari va shart-sharoitlarini ilmiy jihatdan o‘rganish, mavjud profilaktik mexanizmlarni tahlil qilish hamda profilaktika inspektorlari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish dolzarb masalalardan biridir. Mazkur mavzuni tadqiq etish orqali ayollar jinoyatchiligining oldini olish, retsidiv jinoyatchilikni kamaytirish va xotin-qizlarning jamiyatga muvaffaqiyatli ijtimoiy moslashuvini ta’minlashga xizmat qiluvchi samarali profilaktik choralarni belgilash imkoniyati yaratiladi.

O’zbekistonda xotin-qizlar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlar tarkibi (%)

Xotin-qizlar jinoyatchiligi — xotin-qizlar tomonidan turli davrlarda sodir etiladigan jinoyatlar majmui bo‘lib, u o‘ziga xos ijtimoiy, oilaviy, iqtisodiy va psixologik omillar bilan bog‘liq holda shakllanadi. **Retsidiv jinoyat** — shaxs ilgari sodir etgan jinoyati uchun jinoiy javobgarlikka tortilgan yoki sudlanganidan keyin yana jinoyat sodir etishi bilan bog‘liq holat. **Retsidiv jinoyatchilik** — ilgari jinoyat sodir etgan shaxslarning keyinchalik jinoyatlarni takroran sodir etishi natijasida yuzaga keladigan jinoyatchilik ko‘rinishi. **Jinoyatning sabablari** — jinoyat sodir etilishiga bevosita yoki bilvosita ta’sir ko‘rsatuvchi ijtimoiy, iqtisodiy, oilaviy, ma’naviy-axloqiy va boshqa omillar majmui. **Jinoyat sodir etilishining shart-sharoitlari** — jinoyat sodir etilishiga imkon yaratadigan yoki uning sodir bo‘lishini yengillashtiradigan muayyan vaziyat va holatlar. **Huquqbuzarliklar profilaktikasi** — huquqbuzarliklarning sodir etilishiga sabab bo‘layotgan omillarni aniqlash, bartaraf etish va huquqbuzarlik sodir etishga moyil shaxslar bilan profilaktik ishlarni amalga oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar tizimi. **Profilaktika inspektori** — o‘ziga biriktirilgan hududda jamoat tartibini saqlash, huquqbuzarliklarning oldini olish, huquqbuzarlik sodir etishga moyil shaxslar bilan profilaktik ishlarni olib borish va fuqarolarning xavfsizligini ta’minlashga ko‘maklashuvchi ichki ishlar organi xodimi. **Individual profilaktika** — muayyan shaxsning xulq-atvori, turmush sharoiti va huquqbuzarlik sodir etish xavfini hisobga olgan holda unga nisbatan individual profilaktik chora-tadbirlarni amalga oshirish. **Ijtimoiy moslashuv** —

shaxsning jamiyatdagi mavjud ijtimoiy, huquqiy va ma’naviy me’yorlarga qayta moslashishi hamda ijtimoiy hayotda faol ishtirok etish jarayoni. **Profilaktik hisob** — huquqbuzarlik sodir etishga moyil yoki huquqbuzarlik sodir etgan shaxslar haqida tegishli tartibda ma’lumotlarni shakllantirish va ular bilan profilaktik tadbirlarni amalga oshirish tizimi. **Jinoyatlarning oldini olish** — jinoyat sodir etilishining sabab va shart-sharoitlarini aniqlash, ularni bartaraf etish hamda jinoyat sodir etishi mumkin bo‘lgan shaxslarga nisbatan profilaktik ta’sir choralarini qo‘llashga qaratilgan faoliyat. **Ijtimoiy profilaktika** — jinoyatchilikka ta’sir etuvchi ijtimoiy, iqtisodiy, oilaviy va boshqa muammolarni bartaraf etish orqali huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlar majmui. **Qayta ijtimoiylashuv** — ilgari jinoyat sodir etgan yoki jazoni o‘tab chiqqan shaxsning jamiyatga qayta moslashishi, qonunga hurmat ruhida hayot kechirishi va ijtimoiy foydali faoliyatga jalb etilishi jarayoni. **Profilaktik ta’sir** — huquqbuzarlik sodir etishga moyil shaxsning xulq-atvorini ijobiy tomonga o‘zgartirish va uning takroran huquqbuzarlik sodir etishining oldini olishga qaratilgan huquqiy, tarbiyaviy, ijtimoiy va boshqa choralar majmui.

Xotin-qizlar o‘rtasida sodir etiladigan retsidiv jinoyatlarning sabablari, shart-sharoitlari va ularning oldini olish masalalari kriminologiya, jinoyat huquqi hamda huquqbuzarliklar profilaktikasiga oid ilmiy tadqiqotlarda muhim yo‘nalishlardan biri sifatida o‘rganilgan. Ayollar jinoyatchiligi umumiy jinoyatchilikdan o‘zining ijtimoiy-demografik, oilaviy va psixologik xususiyatlari bilan ajralib turadi. Kriminologiyaga oid darslik va ilmiy tadqiqotlarda jinoyatchilikning sabablari va shart-sharoitlari, jinoyatchi shaxsining xususiyatlari, retsidiv jinoyatchilikning shakllanish mexanizmlari hamda jinoyatlarning oldini olish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Ushbu tadqiqotlarda jinoyatning kelib chiqishiga ijtimoiy muhit, oilaviy munosabatlar, iqtisodiy qiyinchiliklar, ishsizlik, tarbiya muammolari va shaxsning huquqiy ongiga oid omillar ta’sir ko‘rsatishi qayd etiladi. Huquqbuzarliklar profilaktikasiga oid adabiyotlarda esa profilaktika subyektlarining, xususan, profilaktika inspektorlarining faoliyati, individual profilaktik tadbirlarni amalga oshirish, profilaktik hisobdagi shaxslar bilan ishlash hamda huquqbuzarlik sodir etilishiga sabab bo‘layotgan shart-sharoitlarni aniqlash va bartaraf etish masalalari yoritilgan. Bu boradagi tadqiqotlar profilaktika faoliyatining samaradorligi ko‘p jihatdan shaxsning individual xususiyatlari va uning ijtimoiy muhitini hisobga olishga bog‘liqligini ko‘rsatadi. Xotin-qizlar jinoyatchiligiga bag‘ishlangan ilmiy ishlarda ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlarning tarkibi, ularning motivlari, jinoyat sodir etuvchi ayollarning ijtimoiy-demografik tavsifi hamda jinoyatchilikka ta’sir qiluvchi oilaviy va maishiy omillar o‘rganilgan. Shu bilan birga, ilgari sudlangan ayollarning jamiyatga qayta moslashuvi, bandligini ta’minlash, oilaviy muhitini yaxshilash va ular bilan individual profilaktik ishlarni tashkil etish retsidiv jinoyatlarning oldini olishning muhim yo‘nalishlari sifatida ko‘rsatiladi.

Normativ-huquqiy manbalar, jumladan, O‘zbekiston Respublikasining **Jinoyat kodeksi**, **“Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonuni** va **“Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi Qonuni**da jinoyatchilik va huquqbuzarliklarning oldini olishning huquqiy asoslari belgilangan. Mazkur hujjatlar profilaktika subyektlarining vakolatlari, profilaktik tadbirlarning asosiy yo‘nalishlari hamda huquqbuzarliklarning oldini olish bo‘yicha amalga oshiriladigan chora-tadbirlarni belgilashda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Xotin-qizlar o‘rtasidagi retsidiv jinoyatchilik masalasida jinoyatning sabab va shart-sharoitlarini alohida o‘rganish bilan bir qatorda, **profilaktika inspektorlarining amaliy faoliyati, individual**

profilaktikaning samaradorligi, qayta ijtimoiylashuv va idoralararo hamkorlik masalalarini kompleks tadqiq etish zarur. Shu sababli mazkur tadqiqotda ayollar retsidiv jinoyatchiligining o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlash va profilaktika inspektorlari tomonidan amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarni takomillashtirish masalalariga alohida e’tibor qaratiladi.

Xotin-qizlar o‘rtasida sodir etilayotgan retsidiv jinoyatlarning sabablari va shart-sharoitlarini aniqlash, shuningdek, ularning oldini olishda profilaktika inspektorlari tomonidan amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarni o‘rganish maqsad qilingan. Tadqiqot jarayonida **tizimli, statistik, qiyosiy-huquqiy, kriminologik tahlil, kuzatish, umumlashtirish va hujjatlarni o‘rganish** usullaridan foydalanildi. Tizimli yondashuv asosida xotin-qizlar retsidiv jinoyatchiligi jinoyatchilikning umumiy tizimidagi alohida hodisa sifatida ko‘rib chiqildi. Qiyosiy-huquqiy usul orqali jinoyatchilikning oldini olish va profilaktika faoliyatiga oid normativ-huquqiy normalar tahlil qilindi. Kriminologik tahlil usuli yordamida xotin-qizlar tomonidan takroran jinoyat sodir etilishiga ta’sir qiluvchi ijtimoiy, iqtisodiy, oilaviy-maishiy va boshqa omillar o‘rganildi. Statistik usul orqali mavjud jinoyatchilik ko‘rsatkichlari, retsidiv jinoyatlarning tarkibi va dinamikasi tahlil qilindi. Hujjatlarni o‘rganish usulidan profilaktik hisobdagi shaxslar bilan olib borilayotgan individual profilaktik ishlar va tegishli amaliy materiallarni tahlil qilishda foydalanildi. Tadqiqotning empirik asosini xotin-qizlar tomonidan sodir etilgan jinoyatlar to‘g‘risidagi statistik ma’lumotlar, huquqbuzarliklar profilaktikasiga oid normativ-huquqiy hujjatlar, profilaktika inspektorlarining amaliy faoliyatiga oid materiallar hamda ilmiy adabiyotlar tashkil etadi. Tadqiqot natijalari asosida xotin-qizlar o‘rtasidagi retsidiv jinoyatlarning oldini olishda individual profilaktik yondashuvni takomillashtirish va profilaktika inspektorlari faoliyati samaradorligini oshirish bo‘yicha ilmiy-amaliy xulosalar ishlab chiqildi.

Xotin-qizlar o‘rtasida sodir etilayotgan retsidiv jinoyatlarni o‘rganish natijalari ushbu turdagi jinoyatchilikning shakllanishiga bir qator o‘zaro bog‘liq ijtimoiy, iqtisodiy, oilaviy-maishiy va shaxsiy omillar ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatadi. Ayniqsa, ilgari sudlangan ayollarning jamiyatga qayta moslashuvidagi qiyinchiliklar, doimiy ish va daromad manbaining mavjud emasligi, oilaviy nizolar, salbiy ijtimoiy muhit hamda huquqiy bilimlarning yetarli emasligi retsidiv jinoyat sodir etish xavfini oshiruvchi omillar sifatida namoyon bo‘ladi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, jinoyat sodir etgan xotin-qizlar bilan faqat huquqiy ta’sir choralarini qo‘llash orqali profilaktik natijaga erishish yetarli emas. Bunday shaxslarning ijtimoiy muammolarini aniqlash, ularni bandlikka yo‘naltirish, oilaviy munosabatlarini yaxshilash, psixologik va ijtimoiy yordam ko‘rsatish hamda jamiyatga qayta moslashuvini ta’minlash kompleks yondashuvni talab etadi. Profilaktika inspektorlarining faoliyati ushbu jarayonda muhim ahamiyatga ega. Ular tomonidan profilaktik hisobdagi va ilgari sudlangan xotin-qizlar bilan individual profilaktik suhbatlar o‘tkazish, ularning yashash sharoitlarini o‘rganish, huquqbuzarlik sodir etishga sabab bo‘layotgan omillarni aniqlash va tegishli tashkilotlarga murojaat qilish kabi chora-tadbirlar amalga oshiriladi. Shu bilan birga, mazkur faoliyatning samaradorligi profilaktika inspektorlarining boshqa davlat organlari, mahalla va fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorligiga ham bog‘liq. Xotin-qizlar o‘rtasidagi retsidiv jinoyatchilikning oldini olishda **individual profilaktik yondashuv** muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Har bir shaxsning jinoyat sodir etish sabablarini, oilaviy

va ijtimoiy holatini hisobga olgan holda profilaktik tadbirlarni tashkil etish umumiy va bir xil yondashuvga nisbatan maqsadliroq profilaktik ta’sirni ta’minlash imkonini beradi.

Retsidiv jinoyatlarning oldini olishda jazoni o‘tab chiqqan xotin-qizlarni ijtimoiy moslashtirish va bandligini ta’minlash masalalariga alohida e’tibor qaratish zarur. Chunki shaxsning qonuniy daromad manbaiga ega bo‘lishi, oilasi va jamiyat bilan ijobiy munosabatlarini tiklashi uning qayta jinoyat sodir etishining oldini olishga xizmat qiluvchi muhim omillardan biridir. Tadqiqot asosida quyidagi ilmiy-amaliy xulosalarga kelindi:

- xotin-qizlar retsidiv jinoyatchiligining shakllanishida bir nechta sabab va shart-sharoitlarning o‘zaro ta’siri mavjud;
- oilaviy-maishiy muammolar, ijtimoiy-iqtisodiy qiyinchiliklar va ishsizlik profilaktik jihatdan alohida e’tibor talab qiluvchi omillardir;
- ilgari sudlangan xotin-qizlar bilan individual profilaktik ishlarni muntazam olib borish zarur;
- profilaktika inspektorlarining faoliyatida jinoyat sodir etilgandan keyingi nazorat bilan bir qatorda, jinoyatga olib keluvchi sabab va shart-sharoitlarni oldindan aniqlashga ustuvor ahamiyat berish lozim;
- profilaktika inspektorlari, mahalla, bandlik, ijtimoiy himoya va boshqa tegishli tashkilotlar o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish retsidiv jinoyatlarning oldini olishga xizmat qiladi;
- jazoni ijro etish muassasalaridan ozod etilgan xotin-qizlarning ijtimoiy moslashuvi, bandligi va oilaviy muhitini qo‘llab-quvvatlash profilaktikaning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Xotin-qizlar o‘rtasida retsidiv jinoyatlarning oldini olish **faqat huquqiy nazorat bilan cheklanmasdan, individual, ijtimoiy va kompleks profilaktik yondashuvni** talab qiladi. Profilaktika inspektorlarining ushbu yo‘nalishdagi faoliyatini takomillashtirish esa jinoyat sodir etishga sabab bo‘luvchi omillarni o‘z vaqtida aniqlash va bartaraf etish bilan bevosita bog‘liq.

Xotin-qizlar o‘rtasida sodir etilayotgan retsidiv jinoyatchilik murakkab ijtimoiy-huquqiy hodisa bo‘lib, uning shakllanishiga bir qator o‘zaro bog‘liq sabab va shart-sharoitlar ta’sir ko‘rsatadi. Jumladan, oilaviy nizolar, ijtimoiy-iqtisodiy muammolar, ishsizlik, moddiy yetishmovchilik, salbiy ijtimoiy muhit, huquqiy ongning yetarli darajada shakllanmaganligi hamda jazoni o‘tab chiqqandan keyingi ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklar shular jumlasidandir. Xotin-qizlar tomonidan jinoyatlarning takroran sodir etilishining oldini olishda profilaktika inspektorlarining faoliyati muhim o‘rin egallaydi. Bunda faqat nazorat va huquqiy ta’sir choralarini qo‘llash bilan cheklanib qolmasdan, har bir ayolning individual xususiyatlari, oilaviy sharoiti, ijtimoiy holati va jinoyat sodir etishiga sabab bo‘lgan omillarni hisobga olish zarur. Shuningdek, retsidiv jinoyatlarning oldini olish samaradorligi profilaktika inspektorlarining mahalla, bandlik va ijtimoiy himoya organlari, ta’lim muassasalari hamda boshqa manfaatdor tashkilotlar bilan hamkorligiga bevosita bog‘liq. Xotin-qizlarni ish bilan ta’minlash, kasb-hunarga yo‘naltirish, oilaviy va ijtimoiy muammolarini hal etishga ko‘maklashish ularning jamiyatga qayta moslashuviga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Xotin-qizlar o‘rtasida retsidiv jinoyatlarning oldini olish bo‘yicha quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

1. **Individual profilaktik yondashuvni kuchaytirish.** Har bir ilgari sudlangan yoki jinoyat sodir etishga moyil xotin-qizning shaxsiy, oilaviy va ijtimoiy holatini hisobga olgan holda individual profilaktik reja ishlab chiqish.

2. **Jinoyat sabablarini erta aniqlash.** Profilaktika inspektorlari tomonidan oilaviy nizolar, ishsizlik, moddiy muammolar va boshqa salbiy omillarni jinoyat sodir etilishidan oldin aniqlash va ularni bartaraf etish choralarini ko‘rish.

3. **Bandlikni ta’minlashga ko‘maklashish.** Ilgari sudlangan xotin-qizlarni kasb-hunarga o‘qitish, mavjud ish o‘rinlariga yo‘naltirish va qonuniy daromad manbaiga ega bo‘lishiga amaliy yordam ko‘rsatish.

4. **Ijtimoiy moslashuv choralarini takomillashtirish.** Jazoni ijro etish muassasalaridan ozod etilgan xotin-qizlar bilan ozodlikka chiqqanidan keyingi davrda ham tizimli profilaktik va ijtimoiy ishlarni davom ettirish.

5. **Idoralararo hamkorlikni kuchaytirish.** Profilaktika inspektorlari, mahalla, bandlik, ijtimoiy himoya, sog‘liqni saqlash va boshqa tegishli tashkilotlarning hamkorligini aniq mexanizmlar asosida tashkil etish.

6. **Psixologik yordamni rivojlantirish.** Jinoyat sodir etishga moyil yoki ilgari sudlangan xotin-qizlar bilan individual psixologik suhbatlar va maslahatlarni tashkil etish, zarur hollarda mutaxassislarni jalb qilish.

7. **Huquqiy savodxonlikni oshirish.** Xotin-qizlar o‘rtasida huquqiy bilimlarni oshirishga qaratilgan targ‘ibot-tashviqot tadbirlarini muntazam tashkil etish.

8. **Profilaktika inspektorlarining malakasini oshirish.** Xotin-qizlar jinoyatchiligining o‘ziga xos xususiyatlari, retsidiv jinoyatchilik, psixologik yondashuv va individual profilaktika usullari bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlarni ko‘paytirish.

9. **Profilaktik tadbirlar samaradorligini baholash.** Amalga oshirilgan profilaktik ishlarni faqat tadbirlar soni bilan emas, balki huquqbuzarlik xavfining kamayishi, ijtimoiy moslashuv va takroriy jinoyatlarning oldini olish natijalari bilan ham baholash.

10. **Profilaktik ishlarni raqamlashtirish va ma’lumot almashinuvini takomillashtirish.** Qonunchilik va shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish talablariga rioya qilgan holda, profilaktik hisobdagi shaxslar bilan ishlash, ularning muammolarini kuzatish va tegishli tashkilotlar bilan hamkorlikni samarali tashkil etish uchun zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish.

Shunday qilib, xotin-qizlar o‘rtasida retsidiv jinoyatlarning oldini olishning samarali mexanizmi **nazorat, individual profilaktika, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, bandlikni ta’minlash va idoralararo hamkorlikning o‘zaro uyg‘unligiga** asoslanishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. – Toshkent: Adolat.
3. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi. – Toshkent: Adolat.
4. O‘zbekiston Respublikasining 2014-yil 14-maydagi “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”**gi O‘RQ-371-son Qonuni.
5. O‘zbekiston Respublikasining 2016-yil 16-sentabrdagi “Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”**gi O‘RQ-407-son Qonuni.

6. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-sentabrdagi “Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”**gi O‘RQ-561-son Qonuni.
7. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-sentabrdagi “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida”**gi O‘RQ-562-son Qonuni.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining xotin-qizlarni qo‘llab-quvvatlash, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish hamda jinoyatchilikning oldini olishga oid farmon va qarorlari.
9. Kriminologiya: darslik / Mualliflar jamoasi. – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi.
10. Huquqbuzarliklar profilaktikasi: darslik. – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi.
11. Jinoyat huquqi. Umumiy qism: darslik. – Toshkent: Adolat.
12. Jinoyat huquqi. Maxsus qism: darslik. – Toshkent: Adolat.
13. O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi. **Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish masalalariga oid ilmiy maqolalar to‘plami.** – Toshkent.
14. Xotin-qizlar jinoyatchiligining kriminologik xususiyatlari va uning oldini olish masalalariga bag‘ishlangan ilmiy maqolalar // O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi ilmiy nashrlari.
15. Retsidiv jinoyatchilikning sabablari, shart-sharoitlari va uning oldini olishga oid ilmiy-tadqiqot materiallari.